خوانش جامعه‌شناختی و معرفتی از سیره امام محمدباقر(ع)

معمای تاب‌آوری و عقلانیت در عصر بحران

ریحانه عامل نیک | تاریخ انسان، روایت نبرد مستمر با تلاطم‌هاست. از غرش سهمگین جنگ‌ها و تنگناهای اقتصادی تا شکاف‌های عمیق فرهنگی که هویت جوامع را نشانه می‌روند. اما در میانه این آشوب، یک پرسش حیاتی همواره بی‌پاسخ می‌ماند: نخبگان و رهبران فکری چگونه می‌توانند نه تنها از غرق شدن جامعه جلوگیری کنند، بلکه سکان هدایت را در دست گرفته و تهدید را به فرصتی برای تعالی تبدیل کنند؟ برای یافتن پاسخ، نیازی به توقف در تئوری‌های انتزاعی مدرن نیست. مطالعه مشی سیاسی و معرفتی امام محمدباقر(ع) در یکی از غبارآلودترین دوران‌های تاریخ اسلام - عصر تشتت آرا و استبداد اموی - فراتر از یک مرور تاریخی، استخراج یک «منظومه جامع مدیریت بحران» است.

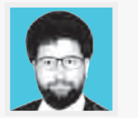

در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر سید عباس موسوی، مدرس و دبیر حلقه اجتهادی فقه تعلیم و تربیت به واکاوی این الگو پرداخته‌ایم.

۱. معماری درون؛ وقتی «حلم» لنگرگاه عقلانیت و قطب‌نمای مدیریت بحران می‌شود

در نظام فکری اسلام، منطقی‌ترین نقطه آغاز ... مجاهدان می‌گشاید؛ نگاهی معاداندیشانه که در آن، تحمل سختی‌های ناشی از دفاع از اصالت‌ها یا عبور از بحران‌های کمرشکن، نه تنها توجیه‌پذیر، بلکه مسیری قدسی برای تعالی روح محسوب می‌شود. در این نگرش، «صبر» کیمیایی است که «شدائد» را به پلکانی برای تقرب تبدیل کرده و دانش، چراغی است که پیمودن این مسیر دشوار را آگاهانه و هدفمند می‌سازد. درواقع، استقامت برآمده از مکتب باقری، هنر تبدیل فشار بحران به قدرت بی‌بدیل معناست.

۳. مهندسی اجتماعی: ترمیم گسست‌ها و بازتولید امید

ثمره آن آرامش فردی و استقامت اعتقادی، باید در ساحت اجتماع و در قالب انسجام ملی نمودار شود. در شرایطی که بحران‌ها مستعد ایجاد تفرقه و ناامیدی هستند، سیره امام باقر(ع) بر راهبردِ «مدیریت گفت‌وگو» و «تمرکز بر مشترکات بنیادین» استوار است. آن حضرت در برابر تکثر فرقه‌ها و تنش‌های اجتماعی عصر خویش، هرگز به طرد و تکفیر شتاب‌زده رو نیاوردند، بلکه با تأکید بر مدارا و حسن خلق، به ترمیم بافت اجتماعی پرداختند.

تحقق عملی آیه شریفه «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا ...

۴. کانون‌های هم‌افزایی: بازخوانی رسالت نهادهای مدنی دینی

۵. استمرار پارادایم: هدایت‌شناختی و صیانت از هویت نسل جوان

۲. استقامت آگاهانه: دانش به مثابه زره در نبرد اراده‌ها

به سوی حیات طیبه

غربالگری در ایستگاه هفتم ذی‌الحجه در گفت‌وگو با استاد علوی تهرانی

آیا ما هم «محب متوهم» هستیم؟

مریم احمدی شیروان | تقویم به هفتم ذی‌الحجه که می‌رسد، تاریخ بازمانده‌ای از نینوا را به سوگ می‌نشیند؛ مردی که شکافنده اقیانوس دانش بود و در چهارسالگی، تلخ‌ترین روایت‌های عطش و اسارت را در حافظه تاریخ ثبت کرد. امام محمدباقر(ع) تنها یک پیشوای مذهبی نبود؛ او ترازوی دقیق ایمان در روزگار غبارآلود فتنه‌هاست.

اما بگذارید بی‌پرده بپرسیم: چرا در تلاطم میان دین و دنیا، کفه ترازو به نفع دلبستگی‌های فانی سنگینی می‌کند؟ آیا این ارادتی که از آن دم می‌زنیم، گوهری برخاسته از عمق جان است یا تنها خانه‌ای سست بر ریگزار عادت و وراثت؟ برای تحلیل این پارادوکس رفتاری و بازخوانی شاخصه‌های محبت حقیقی، ساحت اندیشه آیت‌الله سید محمدباقر علوی تهرانی را جست‌وجو کرده‌ایم. مشروح این گفت‌وگو را در ادامه می‌خوانید.

شما در کدام «نمط» ایستاده‌اید؟

آیت‌الله علوی تهرانی برای تبیین دقیق این عیار و پاسخ به پرسش‌های فوق، به روایتی راهبردی از امام صادق(ع) استناد ...

زلزله‌ای برای جداسازی «سره» از «ناسره»

نتیجه‌سنجی: تکرار تاریخ یا تغییر مسیر؟

ویروسی به نام «حب دنیا»؛ ریشه تمام کجی‌ها

دنیا دقیقاً کجای زندگی ماست؟

قانون نانوشته: قلبی که برای دو نفر جا ندارد

نقشه‌راه: از «تبعیت» تا «حلاوت انس»

دنیا انتخاب یک انسان «درمان‌نشده» است

عیار واقعی محبت

جهاد تبیین در سیره امام پنجم(ع) در گفت‌وگو با استاد عالی

وقتی دانش از شمشیر بُرنده‌تر می‌شود

مریم احمدی شیروان | «یاد امام باقر(ع) یعنی یاد سربرآوردن حیات دوباره جریان اصیل اسلامی در مقابله با تحریف‌ها و مسخ‌هایی که انجام گرفته بود»؛ این کلام رهبر شهید انقلاب، نه یک توصیف تاریخی صرف، بلکه کلیدواژه‌ای برای درک یک تحول بنیادین در تاریخ تشیع است. در روزگاری که امویان با تکیه بر اریکه قدرت، هویت اسلامی را به مسلخ برده و از خلافت، جز نامی بی‌محتوا باقی نگذاشته بودند، حضرت باقرالعلوم(ع) نهضتی را آغاز کرد که نه با شمشیر، بلکه با سلاح تبیین، بنیان‌های فکری استبداد را فروریخت.

امروز در سالروز شهادت آن پیشوای سترگ، پرسش اساسی این است که چگونه یک حرکت علمی می‌تواند در قامت یک مبارزه سیاسی تمام‌عیار ظاهر شود؟ برای پاسخ به این پرسش و واکاوی ابعاد پنهان سیره حضرت سیدالفقها(ع) با حجت‌الاسلام والمسلمین مسعود عالی، کارشناس دینی به گفت‌وگو نشستیم تا دریابیم چرا کرسی درس امام، بیش از آنکه یک محفل آموزشی باشد، یک جبهه رویارویی با جریان تحریف بود.

علم به مثابه جهاد: بازخوانی نظریه انسان ۲۵۰ ساله

گشایش در میانه توفان؛ فرصت بازترش بنی امیه

علم؛ سلاح بُرنده‌تر از ذوالفقار

دکترین «پیوند دانش و اقتدار»

شکافندگی دانش‌ها و تقابل با الهیات توجیه‌گر

میراثی برای عصر جنگ روایت‌ها

کادرسازی؛ تربیت ژنرال‌های فکری

... حجت‌الاسلام عالی با ترسیم فضای سیاسی اواخر دوران اموی، معتقد است حضرت باقرالعلوم(ع) از یک فرصت تاریخی کوتاه اما طلایی برای بازسازی بدنه معرفتی جامعه اسلامی بهره برد. وی می‌گوید: دوران امامت امام پنجم شیعیان، با سال‌های پایانی اقتدار بنی امیه همزمان بود. در این میان، شخصیت عمر بن ...

بازخوانی سیره تحول‌آفرین باقرالعلوم(ع) در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین مهدی شریعتی‌تبار

«تفقه در دین»؛ مانیفست تمدن‌ساز امام باقر(علیه السلام) برای عبور از فتنه‌های عصر

ریحانه عامل نیک | غروب هفتم ذی‌الحجه یادآور شهادت پنجمین اختر تابناک آسمان امامت و ولایت، حضرت امام محمدباقر(ع) است؛ پیشوایی که در برهه حساس انتقال قدرت میان بنی‌امیه و بنی‌عباس، با تکیه بر «جهاد تبیین»، نقشه راهی بی‌بدیل برای برون‌رفت از چالش‌های پیچیده فرهنگی و سیاسی ترسیم کردند. آن امام همام در عصر استبداد سیاه و در میان غبار فتنه‌هایی که باورهای نبوی را نشانه رفته بود، بنیان‌های دانش ناب اسلامی را چنان استوار کردند که شکوه آن تا ابد الهام‌بخش آزاداندیشان است. ایشان با پیوندی ناگسستنی میان «بصیرت فرهنگی» و «مبارزه سیاسی»، هویت شیعی را از انزوا خارج کرده و به یک جریان تمدن‌ساز مبدل کردند.

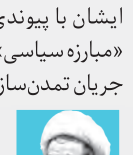

به همین مناسبت، در گفت‌وگویی مشروح با حجت‌الاسلام والمسلمین مهدی شریعتی‌تبار، استاد دانشگاه و حوزه، محقق و مؤلف حوزه دین و مدیرگروه فقه و اصول بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس به واکاوی ابعاد شخصیتی آن امام شکافنده علوم و پیام‌های عمیق سیره عملی ایشان برای جامعه امروز پرداخته‌ایم. در ادامه مشروح این گفت‌وگو را می‌خوانید.

مؤلفه‌های کمال انسانی در نگاه باقرالعلوم(ع)

حجت‌الاسلام شریعتی‌تبار با اشاره به ضرورت الگوگیری از ائمه اطهار(ع)، سخن خود را با تبیین یک حدیث بنیادین آغاز کرد: «امام باقر(ع) کمال واقعی انسان و قوام جامعه را در ...

جایگاه علمی و تربیت شاگردان تراز اول

قدس در ادامه به تبیین جایگاه علمی ایشان پرداخت: «شیخ مفید به‌درستی تأکید می‌کند که هیچ‌یک از سلاله پاک نبوت به اندازه امام باقر(ع) در تشریح ظرایف قرآن، سنت و فنون ...

تراز اول که بتوانند بار سنگین تمدن اسلامی را در دوره‌های بعد به دوش بکشند».

پیوند استراتژیک جهاد فرهنگی و مبارزه سیاسی

ایستادگی در برابر طاغوت؛ از کاخ هشام تا غربت زندان

فرجام سخن: نسخه شفابخش برای عصر حاضر

مروری بر چند فراز برجسته از سیره امام محمدباقر(ع)

روایت چراغی که خاموش نشد

ریحانه عامل نیک | در حافظه تاریخی تشیع، گاه تقویم‌ها میان چند روایت به جست‌وجو می‌نشینند؛ اما نام «باقرالعلوم(ع)» همواره با شکوه دانشی گره خورده است که مرزهای علوم دینی را درنوردید. در سالروز شهادت خورشیدی هستیم که در پهنه بقیع آرام گرفت، اما شعاع نورش حجره‌های علم را تا ابد روشن نگه داشت. در این گزارش، فراز و فرودهای زیست شریف و شهادت مظلومانه امام پنجم شیعیان را در ترازوی تحلیل و روایت بازخوانی می‌کنیم.

۱. فریاد مظلومیت در دل بزرگ‌ترین کنگره جهانی اسلام

هنوز ۱۹ سال از آغاز پیشوایی امام باقر(ع) نگذشته بود که کینه هشام بن عبدالملک، زهر را هم‌پیمان نفَس‌های امام کرد. در هفتم ذی‌الحجه(و به روایتی در ماه ربیع)، ابراهیم بن ...

۲. خوابی که تعبیرش «بقا» بود

۳. معمار نقشه راه تشیع

۴. مرز میان زهد و رخوت

یکی از زیباترین قاب‌های زندگی امام، مواجهه ایشان با «محمد بن منکدر»(عابد زمانه) است. او که امام را در گرمای طاقت‌فرسای حجاز در حال کار کشاورزی دید، از سر دلسوزیِ ناشی از جهل، امام را به دنیاپرستی متهم کرد! پاسخ امام، مانیفستِ «تلاش مؤمنانه» است: «اگر اجل در همین حال که عرق می‌ریزم فرا برسد، در حال اطاعت خدا مرده‌ام؛ چرا که با این کار، خود را از منت تو و مردم بی‌نیاز می‌کنم». این درس بزرگ امام، خط بطلانی بود بر باورهای غلطی که زهد را در بیکاری و فقر جست‌وجو می‌کردند.

۵. برای سعادت خلق و رضایت خدا

سیره امام باقر(ع) در تبیین جایگاه والای معیشت، تصویری روشن از توازن میان معنویت و مادیات را به نمایش می‌گذارد. ایشان نه تنها زاهدی شب‌زنده‌دار، بلکه مجاهدی در عرصه ...

۶. شناسنامه شیعه در نگاه باقرالعلوم(ع)

منبع: جایگاه امام محمدباقر(ع) در تبیین نظریه امامت؛ نویسنده: دکتر محمدحسن احمدی